

Maria FILIPIAK  
Karol KLAUZA

## ŻYCIE LUDZKIE

Bibliografia wypowiedzi Jana Pawła II (1978–1987)

Wypowiedzi Ojca świętego wygłaszane zarówno podczas publicznych zgromadzeń, jak i w trakcie audiencji prywatnych, stanowią dla niego okazję do przedstawiania personalistycznie zorientowanej argumentacji na rzecz życia i jego podstawowych korelatów.

Zamieszczona poniżej bibliografia ukazuje tego rodzaju wypowiedzi w układzie chronologicznym. Szerokie znaczenie pojęcia „życie ludzkie” zostało w niej zacieśnione do aspektu biologicznego, stanowiącego zarazem podstawę do wnioskowania w zakresie antropologii filozoficznej i teologicznej. Za podstawę poszukiwań wybrano *Insegnamenti di Giovanni Paolo II*, z uwagi na podstawowy, źródłowy charakter tej edycji.

Polskim odpowiednikiem tego wydawnictwa jest: Jan Paweł II, *Nauczanie papieskie*. Ponadto wykorzystano zbiór przemówień wygłoszonych podczas modlitwy „Anioł Pański”: *Anioł Pański z papieżem Janem Pawłem II*.

Zakres czasowy bibliografii obejmuje lata 1978–1987 i jest uzależniony jedynie względami formalnymi opublikowania poszczególnych tomów *Insegnamenti*.... Bibliografia tekstów źródłowych na ten temat może się okazać przydatna zarówno w pracach redakcyjnych, jak i duszpasterskich.

### Wykaz skrótów

AP 1 – *Anioł Pański z papieżem Janem Pawłem II*, t. 1, Città del Vaticano 1982, ss.462.

AP 2 – *Anioł Pański z papieżem Janem Pawłem II*, t. 2, Città del Vaticano 1986, ss. 479.

IGP – *Insegnamenti di Giovanni Paolo II* [Città del Vaticano] I (1978), ss. 477.

II (1979) [t. 1], ss. 1729.  
II (1979) t. 2, ss. 1574.  
III (1980) t. 1, ss. 1983.  
III (1980) t. 2, ss. 1869.  
IV (1981) t. 1, ss. 1292.  
IV (1981) t. 2, ss. 1313.  
V (1982) t. 1, ss. 1376.  
V (1982) t. 2, ss. 2497.  
V (1982) t. 3, ss. 1751.  
VI (1983) t. 1, ss. 1730.

VI (1983) t. 2, ss. 1496.  
VII (1984) t. 1, ss. 2016.  
VII (1984) t. 2, ss. 1708.  
VIII (1985) t. 1, ss. 2081.  
VIII (1985) t. 2, ss. 1683.  
IX (1986) t. 1, ss. 2204.  
IX (1986) t. 2, ss. 2242.  
X (1987) t. 1, ss. 1482.  
X (1987) t. 2, ss. 2582.  
X (1987) t. 3, ss. 1812.



NP 1 – Jan Paweł II, *Nauczanie papieskie*, III (1980) t. 1, Poznań, Warszawa 1985, ss. 875.

NP 2 – Jan Paweł II, *Nauczanie papieskie*, III (1980) t. 2, Poznań, Warszawa 1986, ss. 924.

ORpol. – „L'Osservatore Romano” wyd. polskie 1(1980) –

## 1978

1. *W perspektywie życia* (Anioł Pański, 1 XI), AP 1, s. 13–14; toż: *La vita oltre la morte nel disegno della salvezza*, IGP I, s. 87–88.

2. *Człowiek „obrazem Boga”* (Audiencja generalna, 6 XII), „Kielecki Przegląd Diecezjalny” 55 (1979), s. 162–165; toż: *L'uomo immagine di Dio*, IGP I, s. 284–288.

3. *L'amore coniugale e la vita, valori fondamentali della famiglia* [Miłość małżeńska i życie to podstawowe wartości rodziny] (Homilia w kościele Al Gesù, 31 XII), IGP I, s. 455–458.

## 1979

4. *Miłość i zaufanie dla rodzącego się życia* (Audiencja generalna, 3 I), „Currenda” 129(1979) nr 58, s. 152–154; toż: *Amore e rispetto per la vita nascente*, IGP II, 1, s. 9–12.

5. *Vita vincerà sulla morte* [Życie zwycięży śmierć] (Do uczestników Kongresu Europejskich Ruchów w obronie życia, 28 II), IGP II, 1, s. 467–469.

6. *Dziękuję Rodakom za modlitwę* (Anioł Pański, 5 VI), AP 1, s. 95–97; toż: *La recita dell' „Angelus” impegna alla coerenza*, IGP II, 1, s. 1430–1431.

7. *Studiare il mondo per conoscere l'uomo* [Badać świat, aby poznać człowieka] (Do uczestników konferencji «Problemy kosmosu», 28 IX), IGP II, 2, s. 400–403.

8. *Godność osoby ludzkiej fundamentem sprawiedliwości i pokoju* (Przemówienie na XXXIV Sesji Zgromadzenia Ogólnego Organizacji Narodów Zjednoczonych, 2 X), w: *Jan Paweł II w Irlandii i Stanach Zjednoczonych*, Warszawa 1981, s. 117–132; toż: *La dignità della persona umana, fondamento di giustizia e di pace*, IGP II, 2, s. 522–540.

9. *Wierni prawdzie w miłości* (Przemówienie podczas spotkania z biskupami z USA, 5 X), w: *Jan Paweł II w Irlandii i Stanach Zjednoczonych*, Warszawa 1981, s. 246–257; toż: *Fedeli alla verità nell'amore*, IGP II, 2, s. 629–643.

10. *Celebracja życia* (Homilia na «Capitol Mall» w Waszyngtonie, 7 X), w: *Jan Paweł II w Irlandii i Stanach Zjednoczonych*, Warszawa 1981, s. 318–322; toż: *Noi celebriamo la vita*, IGP II, 2, s. 699–704.

11. *Samotność a sens ciała* (Audiencja generalna, 31 X), w: *Jan Paweł II, Mężczyznę i niewiastę stworzył ich*, Città del Vaticano 1986, s. 28–31; toż: *Nella definizione stessa dell'uomo l'alternativa tra morte ed immortalità*, IGP II, 2, s. 1007–1010.



12. *Bożonarodzeniowe orędzie Urbi et Orbi* (25 XII), „Tygodnik Powszechny” 34(1980) nr 1, s. 1; toż: *Nel Bambino di Betlemme è rivelato l’ avvenire dell’uomo*, IGP II, 2, s. 1521–1527.

## 1980

13. *Na straży daru i błogosławieństwa* (Przemówienie do położnych, 26 I), NP 1, s. 77–80; toż: *Voi siete le custodi della vita umana*, IGP III, 1, s. 191–195.

14. *Bardziej skutecznie głosmy o świętości ludzkiego życia* (Orędzie do biskupów Ameryki Północnej, 29 I), NP 1, s. 89–90; toż: *Proclamiamo più efficacemente la sacralità della vita umana*, IGP III, 1, s. 216–217.

15. *W obronie daru życia* (Anioł Pański, 3 II), AP 1, s. 193–195; toż: *Dove è la vita c’è lo Spirito di Dio Creatore*, IGP III, 1, s. 300–302.

16. *Cykl „poznania-rodzenia” i perspektywa śmierci* (Audiencja ogólna, 26 III), NP 1, s. 303–305; toż: *Il ciclo della conoscenza-generazione e la prospettiva della morte*, IGP III, 1, s. 737–741.

17. *Wielkie priorytety posługi biskupiej* (Do biskupów Kenii, 7 V), NP 1, s. 524–529; toż: *Il ministero episcopale è al servizio della vita*, IGP III, 1, s. 1218–1226.

18. *Deklaracja o eutanazji* (26 VI), NP 1, s. 821–826; toż: *Sacra Congregatio pro Doctrina Fidei, Declaratio de eutanasia*, IGP III, 1, s. 1851–1860.

19. *Eucharystia – zebraniem wielkiej rodziny chrześcijańskiej* (Homilia podczas Mszy św. w Rio de Janeiro, 1 VII), NP 2, s. 5–9; toż: *Una coraggiosa pastorale familiare alimenti la fede e la vita sociale*, IGP III, 2, s. 11–17.

20. *Kościół w służbie rodziny* (Anioł Pański, 21 IX), AP 1, s. 280–281; toż: *Matrimonio e famiglia. Comunione di amore e di vita*, IGP III, 2, s. 702–703.

21. *Homilia na Mszy św. dla rodzin* (12 X), NP 2, s. 458–461; toż: *L’uomo non ha altra via all’umanità se non attraverso la famiglia*, IGP III, 2, s. 842–849.

22. *Osoba, nie wiedza, jest miarą i kryterium wszelkiego działania ludzkiego* (Do uczestników Kongresu Medycyny i Chirurgii, 27 X), NP 2, s. 534–537; toż: *La persona, non la scienza è misura e criterio di ogni manifestazione umana*, IGP III, 2, s. 1005–1010.

23. *Przywrócić światu smak życia* (Do pielgrzymki rodzin z Francji, 10 XI), NP 2, s. 584–587; toż: *Restituire al mondo il gusto della vita*, IGP III, 2, s. 1120–1126.

24. *W dniu św. Rodziny* (Anioł Pański, 28 XII), NP 2, s. 903–904; toż: *Il ruolo della famiglia al servizio della vita*, IGP III, 2, s. 1810–1813.

## 1981

25. *Inviolabilità della vita umana nella santità della famiglia* [Nienaruszalność życia ludzkiego wynikiem świętości rodziny] (Do uczestników Kongresu Rodzin z Afryki i Europy, 15 I), IGP IV, 1, s. 80–85.

26. *Człowiekowi żyjącemu winniśmy największy szacunek* (Anioł Pański, 1 II), ORpol. 2(1981) nr 2, s. 9; toż: *Preghiera al Signore per la difesa della vita umana*, IGP IV, 1, s. 207–211.



27. *Więź rodzinna i poszanowanie życia* (Homilia na stadionie w Terni, 19 III), „Wiadomości Archidiecezji Gnieźnieńskiej” 36(1981) nr 56, s. 99–102; toż: *Compattezza della famiglia e rispetto della vita*, IGP IV, 1, s. 714–721.

28. *Bóg dawcą życia* (Anioł Pański, 5 IV), AP 1, s. 357–360; toż: *Fermiano il processo di distruzione delle coscienze umane*, IGP IV, 1, s. 888–891.

29. *Siate sempre ministri della vita non mai strumenti di morte* [Bądźcie zawsze sługami życia a nigdy narzędziami śmierci] (Do pracowników szpitala Bonifratrów w Rzymie, 5 IV 1981), IGP IV, 1, s. 893–898.

30. *Papieżu Janie, pozostań dla swych braci świadkiem życia!* (Anioł Pański, Sotto il Monte, 26 IV), AP 1, s. 366–367; toż: *La gloria di Dio è che l'uomo viva*, IGP IV, 1, s. 1026–1027.

31. *Dobry Pasterz daje życie swe...* (Anioł Pański, 10 V), AP 1, s. 372–375; toż: «*Sono venuto perchè abbiano la vita*», IGP IV, 1, s. 1154–1157.

32. *Da Gesù, Verbo Incarnato il senso autentico della vita* [Jezu, Słowo Wcielone, daj nam poznać autentyczny sens życia] (Do mieszkańców Todi, Włochy, 22 XI), IGP IV, 2, s. 732–735.

33. *Dedizione senza riserve alla difesa della salute e della vita umana* [Całkowite poświęcenie się obronie zdrowia i życia ludzkiego] (Do personelu szpitala rzymskiego Królowej Małgorzaty na Zatybrzu, 20 XII), IGP IV, 2, s. 1177–1181.

## 1982

34. *Życie jest darem* (Anioł Pański, 7 II), AP 2, s. 52–54; toż: *Le nostre responsabilità verso ogni vita umana*, IGP V, 1, s. 314–316.

35. *Medycyna w służbie życia* (Do uczestników Światowego Kongresu Lekarzy Katolickich, 3 X), ORpol. 3(1982) nr 11–12, s. 5.7; toż: *La qualifica di medico cattolico impegna a una testimonianza superiore*, IGP V, 3, s. 669–677.

36. *La sperimentazione in biologia deve contribuire al bene integrale dell'uomo* [Doświadczenia biologiczne powinny służyć integralności osoby ludzkiej] (Do uczestników posiedzenia plenarnego Papieskiej Akademii Nauk, 23 X), IGP V, 3, s. 889–893.

## 1983

37. *Scienza e coscienza presupposti irrinunciabili di una efficace medicina dei disastri* [Wiedza i świadomość niezbywalnych założeń skutecznym lekarstwem na kryzys] (Do uczestników Kongresu Lekarskiego w Rzymie, 28 V 1982), IGP VI, 1, s. 1382–1385.

38. *Podstawy deontologii lekarskiej* (Do uczestników zjazdu Światowego Towarzystwa Lekarskiego, 29 X), ORpol. 4(1983) nr 10, s. 20; toż: *Arbitraria e ingiusta la manipolazione genetica che riduce la vita dell'uomo ad un oggetto*, IGP VI, 2, s. 917–923.

## 1984

39. «*La Chiesa in prima linea per la difesa della vita umana*» [Kościół w pierw-



szej linii walki o życie ludzkie] (Do biskupów USA uczestniczących w seminarium teologii moralnej, 25 I), IGP VII, 1, s. 154–156.

40. *Il bambino è una sfida alla nostra saggezza* [Dziecko jest wyzwaniem dla naszej mądrości] (Do uczestników zjazdu UNICEF, 26 IV), IGP VII, 1, s. 1120–1126.

41. *Każda polityka demograficzna musi szanować osobę ludzką* (Do Sekretarza Generalnego Międzynarodowej Konferencji nt. zaludnienia, 7 VI), ORpol. 5(1984) nr 8, s. 7; toż: *Ogni politica demografica deve rispettare l'uomo*, IGP VII, 1, s. 1625–1636.

42. *Wasza praca jest służbą osobie ludzkiej* (Do uczestników Kongresu Rodziny i Kongresu nt. Płodności, 8 VI), ORpol. 5(1984) nr 7, s. 24; toż: *La procreazione responsabile esige il dialogo tra scienza, fede e teologia*, IGP VII, 1, s. 1637–1642.

43. *By chronić etos zawodu lekarskiego* (Do profesorów i studentów Wydziału Medycznego Polikliniki Gemelli, 28 VI), ORpol. 5(1984) nr 7, s. 13; toż: *Aborto, eutanasia e manipolazioni genetiche – gravi pericoli di deviazione per il medico*, IGP VII, 1, s. 1980–1985.

44. *Aby życie mieli i obficie mieli* (Podczas wizyty w Centrum Rehabilitacji „François Charon” w Kanadzie, 10 IX), ORpol. 5(1984) nr 9, s. 10; toż: *La vita della persona handicappata va rispettata fin dal concepimento*, IGP VII, 2, s. 396–403.

45. *Solo accettando, rispettando e proteggendo il dono della vita, l'umanità sfuggirà all'autodistruzione* [Tylko akceptując, szanując i strzegąc daru życia ludzkość zdoła uniknąć samozniszczenia] (Podczas spotkania z młodzieżą, ludźmi starszymi i niepełnosprawnymi na stadionie w Vancouver, 18 IX), IGP VII, 2, s. 604–612.

46. *Eutanasia e aborto sono contra natura* [Eutanazja i sztuczne poronienia są przeciw naturze] (Do uczestników Kongresu Włoskiego Towarzystwa Anestezjologów, 4 X), IGP VII, 2, s. 748–752.

## 1985

47. *W obronie życia poczętego* (Anioł Pański, 8 IX), AP 2, s. 447–448; toż: *Salvate l'uomo non ancora nato dalla minaccia dell'uomo nato!*, IGP VIII, 2, s. 616–617.

48. *Polityka wobec wartości moralnych* (Do parlamentarzystów i przedstawicieli rządu, Liechtenstein, 8 IX), w: *Jan Paweł II w krajach Beneluksu i w Liechtensteinie*, Warszawa 1987, s. 392–395; toż: *Il rispetto per la vita umana in ogni sua fase garantisce un futuro degno e pieno di speranza*, IGP VIII, 2, s. 618–623.

49. *La vita umana è sacra ed intoccabile* [Życie ludzkie jest święte i nienaruszalne] (Do uczestników zjazdu włoskiego Movimento per la Vita, 12 X), IGP VIII, 2, s. 933–936.

50. *Le manipolazioni genetiche grave rischio per l'umanità* [Inżynieria genetyczna poważnym ryzykiem dla ludzkości] (Do ambasadora Japonii przy Stolicy Apostolskiej, 28 X), IGP VIII, 2, s. 1140–1143.



51. *Il ricorso all'eutanasia è abdicazione della scienza* [Uciekanie się do eutanazji oznacza rezygnację z wiedzy] (Do uczestników studium na temat prelekemii ludzkiej, 15 X), IGP VIII, 2, s. 1262–1266.

1986

52. *Lo stato che finanzia l'aborto concorre all'esecuzione di una sentenza di morte* [Państwo finansujące sztuczne poronienia współuczestniczy w wykonywaniu wyroku śmierci] (Do członków Movimento per la Vita, 25 I), IGP IX, 1, s. 190–192.

53. *Alla sensibilità contro la fame, la guerra ed il terrorismo non corrisponde una uguale sensibilità contro l'attentato dell'aborto* [Wrażliwości na głód, wojnę i terroryzm nie odpowiada podobna wrażliwość na zbrodnie zabijania nie narodzonych] (Do uczestników Międzynarodowego Kongresu Walki z Głodem, 13 II), IGP IX, 1, s. 451–462.

54. *Rispetto assoluto della persona umana per essere collaboratori di vita* [Absolutny szacunek dla osoby ludzkiej, aby stać się współtwórcą życia] (Do przedstawicieli Związku Zawodowego Aptekarzy Włoskich, 26 IV), IGP IX, 1, s. 1148–1151.

55. *Rilanciare il senso della sacralità della vita* [Przywrócić poczucie świętości życia] (Do przedstawicieli Movimento per la Vita, 19 X), IGP IX, 2, s. 1124–1125.

56. *Nell'uso e nella sperimentazione delle medicine è necessario un codice morale molto rigoroso* [Przy prowadzeniu doświadczeń medycznych konieczne jest przestrzeganie surowego kodeksu moralnego] (Do uczestników Kongresu Farmacji, 24 X), IGP IX, 2, s. 1181–1186.

57. *Mądrość i etyka – granice nauki* (Do uczestników plenarnego posiedzenia Papieskiej Akademii Nauk, 28 X), ORpol. 8(1987) nr 2, s. 10. 30; toż: *Nucleare, ecologia, genetica: le frontiere della scienza interpellano sempre più la responsabilità dell'uomo*, IGP IX, 2, s. 1274–1285.

58. *Nic, co sprzeciwia się życiu* (Wizyta w szpitalu położniczym, Melbourne, 28 X), ORpol. 8(1987) nr 3, s. 25; toż: *Faccio appello al mondo della medicina: nulla sia fatto contro la vita*, IGP IX, 2, s. 1732–1736.

59. *Siamo tutti chiamati a difendere la vita e i suoi fondamentali valori* [Wszyscy jesteśmy powołani do obrony życia i jego podstawowych wartości] (Do parlamentarzystów brytyjskich z „Pro-Vita Group”, 13 XII), IGP IX, 2, s. 1944–1946.

1987

60. *I principi etici e morali guidino la ricerca scientifica* [Zasady etyczno-moralne niech kierują badaniami naukowymi] (Do uczestników Kongresu Chirurgów, 19 II), IGP X, 1, s. 373–377.

61. *Le domande dei giovani su fede, dignità della vita e libertà* [Pytania młodzieży dotyczące wiary, godności życia i wolności] (Wizyta duszpasterska w kościele Maria Maddalena de Pazzi, Rzym, 15 III), IGP X, 1, s. 574–577.



62. *La famiglia è una comunità di vita aperta alla vita* [Rodzina jest wspólnotą życia otwartą na życie] (Podczas Mszy św. w Lungomare, 19 III), IGP X, 1, s. 622–627.

63. *Ludzkie życie nadal jest zagrożone: eutanazja, zabijanie nie narodzonych* (Münster, 1 V), ORpol. 8(1987) nr 7, s. 24; toż: *Il diritto alla vita è il più fondamentale e il più sacro di tutti i diritti umani*, IGP X, 2, s. 1499–1506.

64. *Senza il rispetto della vita nascente non può esserci futuro per la società* [Bez szacunku dla życia społeczeństwo nie ma przed sobą przyszłości] (Foggia, 24 V), IGP X, 2, s. 1781–1783.

65. *L'insegnamento della Chiesa in campo biomedico difende la dignità e i diritti fondamentali della persona* [Nauczanie Kościoła w dziedzinie nauk biomedycznych stoi na straży godności i fundamentalnych praw osoby] (Do organizacji służby zdrowia „Convention Centre”, Phoenix, 14 IX), IGP X, 3, s. 500–507.

66. *«Se vuoi giustizia, libertà e pace difendi la vita, America!»* [„Ameryko! Jeśli chcesz sprawiedliwości, wolności i pokoju, broń życia!”] (Detroit, 19 IX), IGP X, 3, s. 682–685.

67. *Umanizzare la medicina è difendere e promuovere la vita e la sua dignità* [Humanizowanie medycyny oznacza ochronę i rozwój życia oraz jego godności] (Do uczestników konferencji zorganizowanej przez Papieską Komisję Duszpasterstwa Służby Zdrowia, 12 XI), IGP X, 3, s. 1084–1089.